

БӨЛІМ: ҚАЗАҚ ТІЛІ

Орта мектепте қазақ тілі мен әдебиетін жаңартылған бағдарлама негізінде оқыту тиімділігі, әдістемелік және ғылыми негізі

ЖАРИЯЛАНДЫ
24.05.2022СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/121801/>

Орта мектепте қазақ тілі мен әдебиетін жаңартылған бағдарлама негізінде оқыту тиімділігі, әдістемелік және ғылыми негізі

Қурасбек Көркем Ратбекқызы

Шымкент қаласы, ОҚМПУ 4-курс студенті

Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі мамандығы

Білім мен ақпарат дамыған қоғамда білім беру жүйесі инновациялық экономиканың негізгі бөлігі болып табылады. Білім берудің басты мақсаты — білім жүйесінің жаңаруымен қатар, оқуда пайдаланатын әдіс-тәсілдері мен әртүрлі көрнекіліктер қолданудың тиімділігін арттыруды талап етті.

Жаңартылған білім беру жүйесінің ең негізгі мақсаты — білім алушылардың оқудағы жетістіктерін арттыру. Орта білім беру мазмұнын жаңартудың көптеген бөлшектері, соның ішінде мұғалімдердің біліктілігі мен креативтілігін арттыру осы мақсатқа тікелей бағытталған. Жаңа білім беру бағдарламасы турасында оң көзқарастар қалыптасып, білім деңгейі жоғары деңгейге көтерілуде. Қазіргі таңдағы білім беру бағдарламасына жаңа жаңалықтарды кірістіру күннен-күнге ең негізгі талапқа айналып, осы әдістерді жетілдіру қажеттілігі арта түсуде. Мұғалімнің шеберлігі қаншалықты жоғары болса да, мұғалім шәкіртінің қызығушылығын тудыра алмаса, берілген білім өз нәтижесін бермейді. Оқушының индивид болып қалыптасуы белсенділік арқылы жүзеге асады. Қазіргі заман талабына сай жеке тұлғаға білім беру – сауатты, сыни тұрғыда ойлай білетін, бәсекеге қабілетті, өз білімін болашағына дұрыс қолдана алатын саналы адам тәрбиелеу. Білім беруде тәртіп пен білім тығыз байланысты. Қазіргі мектептердің басты

мақсаты – білімді де тәрбиелі, шығармашылық өрісі дамуына, сын тұрғысынан ойлай білетін шәкіртті тәрбиелеп шығаруға ыңғайлы жағдай жасау. Өз білімін жетілдіру нәтижесінде оқушы өзіне сыни тұрғыда ойлау, шығармашылық қабілетін арттыра білу, зерттеушілік дағдылары, ақпараттық-коммуникациялық технология дағдылары, топтық және жеке жұмыс істей білуі, тілдік дағдылары, қойылған міндеттер мен күрделілікке деген қызығушылық қалыптасады. Мектеп бағдарламасына енген пәндерді оқушының жалпылама дамуына және тақырыпқа байланысты зерттеушілік жұмыс жүргізуіне, басқа пәндермен сабақтастыра отырып жұмыс жүргізу тақырыпты кең ауқымда қамту өзінің орасан зор пайдасын тигізеді. Жаңартылған білім беру мазмұны білім салалары бойынша анықталған күтілетін нәтижеге негізделеді. Алынған нәтижелер оқушы жетістігін, білімін бағалауға септігін тигізеді, әр оқушының рухани дамуына жағдайын жасайды. Сонымен бірге ішкі уәжін арттырып отырады. Оқу сапасын арттырады. Соған орай, оқытуды бағалау үшін жаңа форматтағы критериалды бағалау жүйесі енгізілді. Ең маңыздысы – оқу үрдісі, сабақта мақсатқа жету үшін берілген критерий арқылы оқушы өзін-өзі бағалауды жүзеге асырып, өз білім деңгейін бақылап, әрі қарай қалай жұмыс жүргізу керек екенін ұғынады. Бұл жүйе арқылы оқушының өз-өзімен қалай жұмыс жүргізгені анық көрінеді. Оқушылардың оқу-танымдық біліктілігін қалыптастыру үшін бекітілген критерийлермен оқушы жауабын салыстырады.

«Қазақ тілі» және «Қазақ әдебиеті» пәндері бойынша жаңартылған оқу бағдарламалары да осы үдерістің құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл бағдарламалар оқушылардың оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдыларын дамытуға көмектеседі. Оқушылар әр жылы келесі сыныпқа ауысқан сайын ақпаратты бағамдау, дәлелдерді қабылдау және өз дәлелдерін ұсыну, тапсырмаға, аудитория мен мақсатқа сай келетін терең жазбаша материал өндіру үшін аталған дағдыларын қолдануда шеберлігі арта түспек. Олар қабылдаған білімдері мен дағдыларын әр түрлі орта жағдайында, ресми/іскерлік ортада бәсекеге қабілетті болуға, қарым-қатынас үдерісінде тиімді қолдануға мүмкіндік беретін білім алады. Сондықтан қазақ тілі мен әдебиеті арқылы оқушылар өз білімдерін қажетті жағдайларда қолдануды үйренеді, соның нәтижесінде олардың бәсекеге қабілеттілігі артып, өмірде туындайтын әртүрлі қиындықтарды еңсеру барысында қолдануға мүмкіндік алады.

«Қазақ тілі» пәнін оқытуда жаңартылған оқу бағдарламасының өзіндік ерекшеліктері бар. Бұл бағдарламаның негізге алатын ерекшеліктерінің бір қатары оқу бағдарламасының шиыршық қағидаты арқылы құрылуы, оқу мақсатының Блум таксономиясына негізделуі, пәнаралық байланыстардың болуы, оқулықтағы тақырыптар мен бөлімдердің реттілігі және белгілі бір тақырып аясындағы берілген тапсырмалардың тілдің төрт дағдысына негізделуі. Қазақ тілі және әдебиеті оқулықтарында тапсырмалар оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдылары арқылы берілген.

Қазақ тілін жаңаша технологиямен оқыту – оқушылардың шығармашылық қызметін,

сапалы білім ала білуін қалыптастыратын үдеріс. Қазақ тілінің төл дыбысының, сөзінің, сөз тіркесінің, сөйлемнің өзіндік болмысын танып-білу барысында ғана және сол үшін ғана емес, жүйе теориясының заңдылықтарын ғылымның барлық саласында қолдану жолдарын меңгеру қажет екенін түсіну керек. Бұл ретте мұғалімнің дұрыс қойған талаптары мен тапсырманы орындау алгоритмдерінің бірізді жүйесі оқушыны саналылықпен білім алуға дағдыландырады.

Мұғалімнің басшылығымен меңгерілген танымдық әрекетпен тоқтап қалмай, оларды қолдау мен тағы басқа жолдарды іздеу қажет болып табылады. Сондықтан бұл ұстаным қазақ тілін оқыту үдерісінде басшылыққа алынады.

Қазақ тілін оқытуда талдау әдісін оқушыға дұрыс үйрету арқылы қазақ тіліндегі дыбыстарды, сөз құрамын, сөз тіркесін, сөйлем мүшелерін т.б. өз бетімен анықтай білу дағдылары қалыптастырылады. Тіл үйренуде байқалатын түрлі заңдылықтар мен құбылыстарға бақылау жасату барысында жеке талдау жасатудың мәні зор. Талдау әдісін орындай, белгілі бір тәртіппен қолдана білу дағдылары қалыптасуы барысында, оқушылардың теориялық ойлау дағдыларын дамытады.

Қазақ тілі сабақтарының қысқа мерзімді сабақ жоспарларын әзірлеуде оқытудың ресурстық жабдықталуы да үлкен орын алатыны белгілі. Бұл ретте компьютерді қолданудың да маңыздылығы айқын. Оқушының өз бетімен жұмыс істеуін ұйымдастыруда, білімін тексеруде, білімін бағалауда сабақтың компьютерлік жабдықталуы үлкен орын алады. Сондықтан қазақ тілін оқытуда бұл бағыт та мүмкіндігінше қолданылғаны дұрыс. Оқу- танымдық қызметті белсендіруге, оқушының теориялық ойлау дәрежесін дамытуда техникалық құралдардың беретін көмегі мен мүмкіншіліктерін пайдалану бар да, оларға тым әуестеніп кетпей, орындылық пен қолдану тәртіптілігін сақтай білу бар. Сонымен, қазақ тілін оқытудың дидактикалық негіздерін талдай келе, мынадай қорытындыға келуге болады. Жалпы, тілді оқыту теориясы адамның тілді меңгеруінің жалпы немесе жекелеген заңдылықтарын білдіреді. Осы ретте қазақ тілін оқыту теориясы, дидактикалық негіздері қазақ тілін оқыта отырып, қазақша сөйлеу мен сауатты жазу әдістерінің, оқыту мазмұны мен мақсат-міндеттерінің, уәжінің оқыту заңдылықтары жүйесіне шоғырлануын бейнелейді.

Әдебиет пәнін оқыту барысында қолданатын әдіс-тәсілдер әдістемесінің мазмұны мұғалімнің басты мәселелердің бірі болып табылады. Берілген жоспардағы басты мақсат бір болғанымен әр мұғалім өз шеберлігіне қарай оған әртүрлі әдістер мен тәсілдерді қолдана отырып қол жеткізеді. Өйткені сабаққа жоспарына сай әр сабақтың өзіне берілген тақырыбы, жету керек мақсаты бар және мұғалім соған орай көрнекіліктер мен сабаққа қажетті материалдарды дайындайды. Сабақтың ұтымды немесе сәтсіз шыққан тұстарын саралап, бағалау үшін, сабақ барысында зерттеушілік жұмыс жүргізіледі жасалады. Талдауда барша факторлар назардан тыс қалмайды. Талдау нәтижесінде сабақтың кемшіл тұстарын талқылап, келесі жолы кемшілікке жол бермейтіндей жұмыс

жүргізіледі. Сөйтіп, әдебиет әдістемесінің басты міндеті: мұғалім жұмысының әдіс-тәсілдерін ұстанымдық жолмен негіздеп беру.

Қазіргі жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша менің көкейіме түйгенім: біріншіден, біз ұстазбыз. Яғни, болашақ елдің патриот ұл-қыздарын тәрбиелеп, кемел болашақ құруына жол сілтейтін бірден-бір тұлға бізбіз. Біздің қабілет-қарымымыз бәсекеге қабілетті, сыни тұрғыда креативті ойлай білетін шәкірт тәрбиелеп шығаруға әбден жетеді. Тек қазіргі заман талабына сай педагог бола білуіміз шарт. Ұстаздықтың ұлы жолында өзімнің бар күш- жігерімді сарп етіп, еліме пайдамды тигізіп жатсам, бұл жолда одан артық жетістік жоқ деп ойлаймын. Негізінен жаңартылған білім беру бағдарламасы құзыреттілік және сапаға бағытталған жүйе екендігіне көзім жетті.

Мемлекетіміздің болашағының кепілі — жастарға білім мен тәрбие беру мәселесінен артық мәселе жоқ. Қазақтың ұлы ұстазы Ахмет Байтұрсынов: «Елді түзетуді бала оқыту ісін түзетуден бастау керек», -деп айтып кеткен.

Қазақстан Республикасының жаңартылған білім беру бағдарламасының басты мақсаты — білім беру жүйесін жаңа экономикалық ортаға бейімдеу. Болашақта дамыған, мықты елдермен тереземіз тең болу үшін сол дәрежеге жететін білімді керек етеміз.

Оқытудың форматы өзгерді. Білім берудің мазмұны жаңарып, жаңашыл көзқарастар пайда болды. Осы өзгерістерге байланысты ұстаздар алдында үлкен жауапкершілік тұр. Осыған орай мұғалімдерге оқытуда қолданып жүрген әдіс-тәсілдерін үнемі жаңартып отыруына және технологияларды меңгеруіне жағдай жасап, оны әр сабақ сайын қолдану міндеті тұр.

Жаңартылған білім беру бағдарламасы қазіргі заман талабына сай білім беру жүйесінің ең үлкен жеткен жетістігі деп айта алар едім. Білім беру бағдарламасының негізгі мақсаты — білім мазмұнының жаңаруы, критериалды бағалау және оқытудың әдіс-тәсілдерін жаңарта отырып сабақ барысында қолдану, жаңа шығармашылық дүниелерді тиімді пайдалану керек екенін көрсетеді.

Қазақ тілі мен әдебиеті оқулықтарының жаңартылған бағдарламаға сай жасалуы мұғалім жұмысын жеңілдетуге өз септігін тигізді. Жаңа оқулықтардың өзіндік ерекшеліктері жетерлік. Мысалы, тапсырмалардың тілдік дағдыларға сай жасалуы, эссеге арнайы тапсырма берілуі, жаңа әдіс-тәсілдердің оқулықта берілуі, жағдаяттық тапсырмалар, проблемалық сұрақтар, кейбір оқулықтарда тіпті топтық, жұптық және жеке тапсырмалар қамтылған, жаңа ақпараттар, ізденімдік тапсырмалар, кері байланыс, деңгейлік тапсырмалар, АКТ-ны қолдану, жоғары сыныптарда ғылыми жұмыстар, таныстырылым жасау тапсырмалары арнайы берілген. Мұның барлығынан мен нені байқадым, оқушының білім алуына оқулық өте үлкен мүмкіндік береді. Жаңа бағдарламаға сай жасалған оқулықтардың артықшылығы өте көп. Солардың біршамасын жоғарыда санамалап бердім. Бұл жүйе болашақ ұрпақтың өзіндік жеке пікірі

бар, бәсекеге қабілетті, сыни тұрғыда ойлай білетін тұлға болып қалыптасуына өз септігін тигізеді.

Міржақып Дулатов «Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлыңғыр болмайды» дегендей, бүгінгі таңда жас ұрпақтың жаңаша ойлауына, олардың біртұтас дүниетанымын қалыптастыруға, әлемдік сапа деңгейін, білім негіздерін меңгеруіне мұғалімнің тапқырлығына, жылдамдығына, икемділігіне, көшбасшылық қабілеттеріне тікелей байланысты. Ұлы ағартушы Ахмет Байтұрсынов: «Ұстаз үздіксіз ізденгенде ғана, шәкірт жанына нұр құя алады» — деп бекер айтпаса керек. Себебі, өзіміз не үйретсек, соның жемісін көреміз, сол үшін береріміздің мәні мен маңызы зор болуға тиіс. Жаңартылған білім – болашақтың кепілі!

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. <https://kzdocs.docdat.com/docs/index-62627.html?page=11>
- 2 .Б.Д.Жұмақаева.Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі, «Қыздар университеті» баспасы, 2015, 242б.
3. Әдебиетті оқыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 1997. Бітібаева Қ.
4. Жиенбаев С., Орта мектептегі қазақ тілі мен әдебиеті,-Алматы: Қазақ мемлекет баспасы, 1939.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.